

רקעו את הברזל

פרסום ראשון: כרוניקה ייברייסקוי ז'יזני, 10 באפריל 1905

שפת המקור: רוסית

רק פעם אחת בחיי ראיתי "סדר" אמיתי, שבו היו כל המסובים חדורים מצב-רוח של "פסח". הדבר קרה בחבל המערבי של רוסיה. את ה"סדר" ערך סבא חביב, לבן-שיער וירא שמים, שכיפה היתה לו חבושה על ראשו; הצעירים התנהגו בדרך-ארץ ומתוך תשומת לב, והנער, שהקשה את "ארבע הקושיות", היה חדור עד מעמקי-הנפש רגש של התלהבות נוכח הטקס רב-החגיגות. היו לו עיניים שחורות, גדולות מאד, יוצאות מחוריהן, הוא אכל בהן את הזקן, קימט את מצחו ובקפדנות וברצינות נוראה אמר את "מה נשתנה" שלו.

מאותו ערב חלפו שנים אחדות, ואני זוכר יפה "ינוקא" זה, שרואותיו בלטו ומבטו היה נלהב, ובהם תבע בעקשנות מרובה כל-כך, כמעט מתוך קנתרנות, דין וחשבון מסבו: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?...". איני יכול משום-מה לצייר את עצמי בתור סב, או אפילו בתור אב, אפילו בלא כיפה, אבל בראש "סדר", סב או אב, שמסביר את ה"הגדה" לפני תינוקות קטנים. אך ביחד עם זה, כשאני נזכר ב"סדר" ובנער, מתעוררת בי הרגשה, כאילו עיניו אוכלות אותי דווקא, וה"מה נשתנה" הקפדני והזעף שלו מכונן אלי דווקא. מפני מה? – דבר זה, איני יכול להסביר, וגם אין לי רצון לחטט בנשמתי שלי. אבל אני חושב, שזהו-ניחוש, שמוכרח בימינו שלנו לקנן בלבו של כל אחד – אם יהודי ואם בן עם בלתי-רוסי אחר, במידה שווה; ניחוש, שביום מן הימים יגיע תור הזקנה, ויבואו נכדינו. יציצו בזעף לתוך עינינו וישאלו את שאלתם הבוחנת.

אותו נער ב"סדר" כאילו חקר ודרש את סבו. היה רושם, שהוא כאילו לא ציפה

בפשטות לסיפור על מאורעות רחוקים, שחלפו לפני זמן מרובה, אלא תבע דין-וחשבון על

מעללים, שהזקן השתתף בהם בעצמו מקרוב. והזקן אף הוא נענה להלך-רוח זה והשיב לו בנעימות ודיבר בבטחון: "הוא, הוא הוציאנו ממצרים", כאילו אף הוא, הסב, טען על כתפו לבנים בארץ-גושן ועבר את הים בחרבה.

זכורני יפה את הטון של הנער ושל הסב, ולעיתים נדמה לי, שאף-על-פי שמועטים הם ה"סדרים", שראיתי בימי-חלדי, הרי טון זה שמעתי ואני שומע לעתים לא-רחוקות, הגם שלא תמיד בפסח דווקא. אכן, הפסח-מהו? פסח הוא בשעה שבני-אדם נזכרים לרגע בימים שעברו וחיים בנפשם את ששונם ויגונם. וברגעים שכאלה בא הדור הצעיר תמיד אל הזקנים, מציץ לתוך עיניהם במבט בוחן ושואל את שאלתו בלשונות שונות ובמלות שונות; אך מהות-השאלה והטון שלה אינם משתנים; ומשמעותה של השאלה היא תמיד: "מה נשתנה". כי הצעירים תובעים מן הזקנים דין-חשבון על העבר, ועם זה תאביים הם לשמוע לא הרצאת-דברים קרה של מסתכל מן הצד, אלא סיפור חי של משתתף במאורעות: "מה נשתנה הלילה הזה?" – שואלים הם: פירושו של דבר: – מה תרמת אתה ומה השקעת אתה במפעל המשותף – בימי עלומיך ואונך?

מימי לא הייתי ה"ינוקא" ב"סדר" ולא שאלתי את ארבע הקושיות, אבל גם אני העמדתי שאלה זו לפני הזקנים – ולא פעם אחת עד שהדבר היה לי לזרא. ומחמת כך אני מנחש, שתבוא גם שעת, גם לי תבואנה שעות-שיבה וגם לכולנו, לכל אלה שמתהלכים כיום שחורי-בלורית; אז יבוא גם בשבילנו ליל-הפסח, ונכדינו יציצו לתוך עינינו בזעף וישאלו ברוב קפידה: "מה עשית אתה בשביל המפעל המשותף בימי בחרותך?" ואני מתיירא מפני שאלה זו. איני יודע, מה אצטרך להשיב. יתכן, שנעמוד חפוי-ראש ונודה אז: "לא כלום"...

אין רצון לחיות ולהגיע ליום שכזה, שבו נצטרך לתת תשובה כזו על ה"מה נשתנה" של הנוער. אמנם, כך דווקא השיבו ומשיבים לנו זקנינו גם עכשיו; אבל בפיהם יש צלצול אחר, מכובד יותר, כן יותר למלה נבובה זו "לא כלום" לגמרי לא אותו הצלצול, שיהיה לו אם אנו נחזור עליה בערוב ימינו. כי הזמנים משתנים, וכל עידן חדש מביא עמו אחריות חדשה: אין אנו שוים לאבותינו, שהרי עידננו – אחר הוא.

לא עשיתי כלום בשביל העניין המשותף, אומרים אבותינו, כשהם מציצים לתוך עינינו במבט נוגה ושקט: – כלום לא עשיתי, שהרי כלום לא התחולל סביבי בעולם. חייתי בתקופה מתה ובקרב עם מת. והכל היה קודר וחיוור בימי וחיי חלפו בזחילה, בחוורון ובקדרות. לא לי החרפה, שהרי אין אדם שליט בתקופתו, אלא התקופה שלטת באדם.

אבל כשתזרוק שיבה בשערנו וכשתשמע אותה השאלה מפי דור אחר – במה נצטדק אנו ועל מה נסתמך? –

תקופתנו אינה דומה לתקופת-אבותינו. שקט ותרדמה שלטו סביבם, מסביבנו – רעש ורעם; משהו מתמוטט, משהו נבנה והולך, אלפי סיירים משוטטים באלפי נתיבות חדשים, דגלים חדשים מתנפנפים באויר ומלים חדשות רועמות "הקרח זז". וכשהוא מתגבב ונערם הוא מנפץ לרגבים כל מה שנתון ללחצו. מי שאנה לו גורלו לחיות בשאון-חיים שכזה, ואף-על-פי-כן יזחל ויגיע עד שיבה ועד ליל פסחו בידיים ריקות מה יגיד הוא בתשובה על השאלות של ה"ינוקות" הבוחנות, התובעות משפט-צדק.

- ספר לנו ישאלו הם: אומרים, שבימים חלפה סופת-רעמים על פני האדמה, ריעננה, החיתה, גרפה את העם והוליכתו בנתיבות חדשות. ספר לנו על מסע מלחמה זה, על

הרפתקאותיכם ומעללי-גבורתכם. – והלה ירכין ראש ויגיד במלות של "ההגדה", כשהוא נחנק מחמת בושה : – עבדים היינו... עבד הייתי ובעבדותי נשארתי.

כן, עברה הסופה בזמני ברעם וברעש, אבל אני התחבאתי מפניה מאחרי קיר-מאורתי, מאורת-הכלב; בא בשטף זרם-ההיסטוריה וסחף את עמי בדרך-השחרור, אבל אני נאחזתי בשורשים על-יד החוף, ועל הגדה נשארתי. כלום לא עשיתי וכלום לא ראיתי, כלום איני יודע. ולא יהא קלון על פני-אדמות גדול מקלון זה, שבעל-הדין עצמו הודה בו: וכשאני חושב על כך – מתמלא לבי רגש של זוועה וחרדה – לבי ולבותיהם של כל אלה, שחוגגים ביום הזה על ידי את חג-נעוריהם. ויש לי רצון לצעוק עליהם בכל כוח-חזי: – רקעו את הברזל ! רקעו את הברזל ! אל תשמיטו מידכם את הפטיש, אל תחמיצו את הרגע. כי גם ליל-פסחנו יגיע. ואז יבואו נכדינו ויתבעו מאתנו דין וחשבון.

אוי לו למי שחי בין החיים ונשאר "בר-מינן". דנטה אומר על בני-אדם אלו – ואני נזכר תמיד בדברי-בוז גאות אלו, – שלא יהא להם מקום לא בגיהנום ולא בגן-העדן: "... הם חיו בלא להשאיר מאחריהם על האדמה לא תהילה ולא גינוי, מות-נצח אינו מאיים עליהם, אבל חייהם העיוורים נחותים הם כל-כך, עד שהם מוכנים לקנא בכל גורל אחר. העולם לא שמר בלבו זכרונות עליהם, ורחמי-אלהים שכחו אותם בבוז; מה לנו לומר עליהם? – העף בהם מבט – ושטה ועבור הלאה"...